

УДК 378.147.381.036

Микола Курач,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та
методики технологічної освіти
Кременецького обласного
гуманітарно-педагогічного інституту
ім. Тараса Шевченка

РОЛЬ ХУДОЖНЬО-ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ЕСТЕТИЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті проаналізовано різні підходи щодо розуміння категорії «естетичне», розкрито суть поняття «естетизація», наголошується на необхідності її забезпечення в навчально-виховному процесі школи та педагогічного вузу. Особлива увага приділяється впливу художньо-проектної діяльності на естетизацію особистості студента – майбутнього учителя технологій. Висвітлено основні аспекти важливості та необхідності залучення студентів до художньо-проектної діяльності в процесі фахової підготовки, звернуто увагу на особливості розвитку їх творчих здібностей та естетичних смаків під час навчальної проектно-технологічної діяльності.

Ключові слова: естетизація, естетичний смак, художньо-проектна діяльність, художня творчість, творчі здібності, майбутні учителі технологій, виховання, розвиток.

В статье проанализированы различные подходы к пониманию категории «эстетическое», раскрыта суть понятия «эстетизация», подчеркивается необходимость ее обеспечения в учебно-воспитательном процессе школы и педагогического вуза. Особое внимание уделяется влиянию художественно-проектной деятельности на эстетизацию личности студента – будущего учителя технологий. Освещены основные аспекты важности и необходимости привлечения студентов к художественно-проектной деятельности в процессе профессиональной подготовки, обращено внимание на особенности развития их творческих способностей и эстетических вкусов во время учебной проектно-технологической деятельности.

Ключевые слова: эстетизация, эстетический вкус, художественно-проектная деятельность, художественное творчество, творческие способности, будущие учителя технологий, воспитание, развитие.

The article provides the analysis of various approaches to the category of «aesthetic». The essence of the concept of aestheticalization is being revealed as well as the need for its support in the educational process both at school and

university teaching. Particular attention is paid to the influence of art and design activities in aestheticalization of students – future teachers of Technology. The major issues of the need to get students involved in art and design activities in the process of professional training has been revealed; special emphasis is made upon the peculiarities of their creative aesthetic abilities and aesthetic tastes during design and technological activities.

Key words: *aestheticalization, aesthetic taste, artistic design, artistic work, creativity, future teachers of technology, education, development.*

У зв'язку зі зміною соціокультурної ситуації в сьогоденні суспільстві намітилася тенденція трансформації системи освіти нашої держави в напрямі її гуманізації, демократизації та естетизації, формування особистості, здатної природно, гармонійно та ефективно існувати в навколишньому середовищі, критично ставитися до різнобічних естетичних і антиестетичних впливів культурного простору сучасності.

Разом з тим, в умовах сьогодення, коли потужні медіа-засоби досить часто не на рівні високих естетичних критеріїв, а інколи загалом за їх відсутності всебічно використовують естетичні чинники впливу на дітей і молодь, недостатня готовність учителів змістовно організувати навчання та проводити дозволяючи учнів на засадах естетизації освітнього середовища постає серйозною проблемою як для педагогіки так і для суспільства.

З огляду на це набуває гостроти питання оптимізації навчально-виховного процесу педагогічного вузу, який повинен забезпечити підготовку відповідних кадрів для реалізації сучасних завдань навчання та виховання особистості, в тому числі й на основі естетизації. І одним із шляхів розв'язання зазначеної проблеми є залучення студентів – майбутніх педагогів до художньо-проектної діяльності в рамках реалізації сучасної проектно-технологічної технології навчання – одного з основних засобів забезпечення гуманістичності, креативності та естетизації навчання і виховання.

Необхідність впровадження сучасних педагогічних технологій підготовки учителів у вищому навчальному закладі, виявлення та обґрунтування найважливіших аспектів, які впливають на цей процес, розробка механізмів реалізації педагогічних технологій відповідають вимогам Державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ століття), Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Національної програми «Учитель» та інших нормативно-правових документів.

Першочерговим принципом реалізації художньо-проектного підходу в підготовці майбутніх педагогів, зокрема, вчителів трудового навчання виступає соціальне замовлення освітньої галузі «Технологія», яка сьогодні взяла курс на формування і розвиток проектно-технологічної та інформаційно-комунікаційної компетентностей, реалізацію творчого потенціалу та розвиток естетичних смаків учнів.

Саме тому вагоме місце у підготовці студентів – майбутніх учителів технологій повинно посідати їх залучення до художньо-проектної діяльності, розвиток їх естетичних смаків, ідеалів, почуттів, естетичної культури та естетичної свідомості, що в перспективі трансформуватиметься у готовність вчителя трудового навчання до забезпечення продуктивного навчання, виховання та розвитку школярів на засадах естетизації навчального процесу.

Проблема естетичного в структурі особистості знайшла відображення у дослідженнях В. Андрущенка, В. Даниленка, І. Зязюна, Л. Когана, Л. М. Масол та ін.; естетизація навчального процесу у вищій педагогічній школі була предметом дослідження В. Жданова, Т. Сулова, Л. Хомич, а проблема симбіозу естетичного виховання і трудової підготовки школярів розглядалась О. Коберником, В. Сидоренком, В. Стешенком, Л. Оршанським, Д. Тхоржевським та ін.

Разом з тим на сьогодні в науково-педагогічній літературі недостатньо висвітленим залишається питання, що торкається можливостей естетизації особистості студентів педагогічних вузів з використанням сучасних педагогічних технологій.

Ознайомлення з навчальним процесом ряду вищих педагогічних закладів освіти України свідчить, що в них дуже поступово відбуваються зміни в підходах до підготовки студентів – майбутніх учителів технологій щодо реалізації нового державного стандарту реалізації освітньої галузі «Технології», зокрема тієї його частини, що стосується організації навчально-виховного процесу на основі забезпечення розвитку творчості, креативності учнівської молоді та естетизації процесу трудового навчання. У зв'язку з вищезазначеним метою даної статті є акцентування уваги на проблемі естетизації навчально-виховного процесу як у школі так і в педагогічному вузі та пошук шляхів її розв'язання шляхом залучення студентів – майбутніх учителів технологій до художньо-проектної діяльності.

Перш за все звернемось до розгляду суті поняття «естетизація» та проаналізуємо її роль не лише в навчально-виховному процесі, а й в суспільстві в цілому.

У науковій літературі «естетизація» в широкому розумінні поняття тлумачиться як надання естетичної форми предметам і явищам (середовищу, побуту, людським стосункам тощо). Як зазначають філософи, естетичні якості (на відміну від суто мистецьких) екстраполюються на всі предмети та явища буття – матеріальні та ідеальні, соціальні й природні. Естетизація включає процеси ідеалізації, гармонізації, візуалізації, вона передбачає інтенсивне використання мистецтва, актуалізацію завдяки його засобам емоційно-енергетичних ресурсів людини [4].

Філософи, розглядаючи особливості естетичного відношення людини до дійсності, зазначають, що воно проявляється в трьох основних

формах людської діяльності: в матеріально-практичній, в духовній або інтелектуальній та в духовно-практичній діяльності.

Оскільки естетичне (принаймні, в його людському прояві) базується на свідомості, то перш за все увагу дослідників привертає явище естетичної свідомості, джерелом якої постають глибини людського духу, людські враження, людська здатність сприймати дійсність.

В. Я. Даниленко зазначає, що естетична свідомість – це свідомість споглядальна, але водночас чуттєво-емоційна. Це значить, що в естетичній свідомості важливу роль відіграють: естетичні ідеї, естетичні сприйняття, естетичні почуття та емоції. Загальним знаменником для єдності елементів естетичної свідомості постає естетичне переживання, яке є унікальною здатністю людини до ототожнення (хоча б на певну мить) із своїм предметом. Внаслідок такого характеру естетичного переживання людина наділяє будь-які явища і предмети своїми власними рисами; наприклад, в естетичному сприйнятті дерева постають замріяними, вечір – журливим, джерельце – веселим та ін. Отже, перша форма прояву естетичного – це духовна (інтелектуальна) діяльність [1].

Але духовні естетичні переживання та споглядання знаходять свій зміст в певних реальних явищах та предметах, в людини виникає потреба виразити в предметі те, що її хвилює, зворушує, зачаровує. Звідси виникає процес переведення духовного в матеріально-речове, предметно виражене та зафіксоване. Тобто, естетична свідомість перетворюється в естетичну матеріально-практичну діяльність: написання картини або вірша, виконання музичного твору, спорудження архітектурного об'єкту, виготовлення декоративно-ужиткового виробу тощо. Але коли ми говоримо про матеріально-практичну форму реалізації естетичних ідей, образів та переживань, то маємо на увазі роботу із певним матеріалом: із фарбами, глиною, деревиною, металом та ін. Тобто матеріально-практична діяльність в сфері естетичного постає як вміння працювати із певними речами, використовувати їх природні властивості, намічати план дій та досягати мети.

Зрозуміло, що без такого роду діяльності ніколи не зможуть реалізуватись естетичні надбання свідомості. Тобто, окрім почуттів, емоцій, переживань, образів, ідей митець, студент або учень повинен бути вмілим виконавцем, майстром, інженером, що підкреслює вагомість та необхідність естетизації особистості саме в процесі художньо-проектної діяльності, яка передбачена новим державним стандартом освітньої галузі «Технології».

Художнє бачення дійсності, естетичного процесу, його результатів постає ядром духовно-практичної діяльності, оскільки це є діяльність, де злиті матеріальні дії та їх духовне спрямування.

Отже, естетичне в житті людини і суспільства набуває реальності через єдність духовної, матеріально-практичної та духовно-практичної діяльності. Але ця єдність також не є простою та однорідною: вона по-

різному виявляється в різних сферах суспільного життя, має різні пропорції проявів в різних видах та напрямках людської життєдіяльності.

Активність людини, її творча свідомо діяльність спрямовані на естетизацію довколишнього середовища. Естетична діяльність універсальна; вона включає як життєво необхідні сфери суспільного життя (виробництво, побут, етикет, поведінка, мода, традиції, обряди), так і ті сфери, де людина заявляє себе вільною від прямих життєвих потреб, – перш за все – художньо-творчу сферу (створення творів мистецтва, технічний дизайн, різні види самодіяльної художньої творчості, художньо-проектна діяльність в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, прикрашення побуту та житла, та ін).

«Естетичне, яке по-суті є результатом «матеріалізації» сутнісних сил людини, є явищем соціальним, бо пов'язане не лише із трудовою та перетворювальною діяльністю, але також із спілкуванням, історичними естафетами різних поколінь, із намаганням людини у будь-який спосіб виразити у зовнішніх формах свій внутрішній духовний потенціал, із проведенням різних громадських, спортивних заходів, державних свят та церемоній. Естетичне, не маючи, як вже зазначалось, емпіричної, фактичної зовнішньої окресленості, пронизує всю різноманітність людської діяльності і поведінки. За своєю суттю естетичне є щось ідеальне, а тому невловиме щодо якісного визначення, бо безпосереднім суб'єктом і носієм естетичного є людина. Тому можна впевнено стверджувати, що естетичне проявляється не лише у формах людської діяльності, у різноманітних сферах людської життєдіяльності, а в конкретній людині: в її поглядах, переживаннях, способі життя та поведінки», – зазначає В. Я. Даниленко [1, с. 41].

Естетична діяльність хоча й пов'язана з матеріальним виробництвом, але лише в мистецтві набуває самостійної цінності. Естетичне знаходить своє втілення в художньому, коли мистецьки створена форма спроможна викликати естетичні емоції. Виникають ці емоції під впливом всього змісту психічного та духовного досвіду людини, всіх компонентів мистецького твору як нерозривної єдності естетичного і художнього.

Естетична діяльність, як стверджує один з найвідоміших дослідників естетики М. Каган, реально, як щось окреме, не існує; саме по собі естетичне («естетичне як таке») не є метою і сенсом якогось самостійного творчого акту, який може створювати «чисто естетичне», як створюється інструмент, машина, твір мистецтва. Естетичне локалізоване, сконцентроване у мистецтві, проте, звичайно, їм не вичерпується, а розлите у всьому тілі культури, відіграючи в кожній із її складових певну роль. Коли ми говоримо про естетику виробництва, естетику поведінки, естетику гри, тощо, то маємо на увазі, що естетичне виконує при цьому свою специфічну функцію [2].

Таким чином, природа, світ, світобудова постають найпершою, найширшою сферою проявів естетичного в житті сучасного суспільства. В

своїх творчих прозріннях людина багато чого запозичає у природи, вчиться в неї аж до того, що й певні інженерні рішення вона здобуває, вивчаючи природні процеси. Але людина не прагне механічно і просто копіювати природу. Вона завжди хоче бути творцем, прагне перевершити і себе, і природу, створити щось більш геніальне і досконале. Цей рух до абсолютної досконалості і є основою творчості, яка закладена у людській природі. Тому, плануючи та організовуючи художньо-проектну діяльність студентів, в якості мотивів необхідно враховувати та використовувати природне прагнення людини до самовираження та самореалізації.

Дуже важливою для людини і суспільства сферою проявів естетичного постає побут, де людина задовольняє свої важливі життєві потреби (відпочинок, гігієна, харчування, одяг, самообслуговування та ін.). Естетичне збіднення побуту як правило приводить до зниження творчої активності людини, навіть – до втрати нею інтересу до життя. З огляду на зазначене можна рекомендувати вибір об'єктами художньо-проектної діяльності студентів предметів побуту, що реалізовуватиме матеріальні потреби особистості.

Необхідно також звернути увагу й на естетику духовної діяльності та духовного життя суспільства, що покликана стимулювати духовний розвиток людини, пробуджувати її духовні інтереси та зацікавлення. Яскраво проявляється естетична складова в релігійному житті суспільства, в освіті, у вихованні (частиною якого є естетичне виховання). Так, зокрема, вибір об'єктом художньо-проектної діяльності у процесі фахової підготовки майбутніх учителів технологій писанки, різдвяної макітри, корзини для світіння паски чи інших релігійних атрибутів не лише зацікавлює студентів, спонукає до творчості, а й прилучає їх до духовності, всесторонньо формує особистість справжнього вчителя.

Таким чином мета естетичної діяльності знаходиться не зовні, а в самій людині, природні якості та творчі здібності якої допомагають створити нові культурні цінності. В процесі естетичної діяльності перетворюється не лише навколишній світ, предметне середовище, побут, але й підноситься культура самої особистості як суб'єкта естетичної діяльності, розвивається і удосконалюється творче бачення, відчуття форми, кольору, пропорцій, вміння асоціативно мислити, організовувати своє життя, працю, побут так, щоб отримувати максимальне задоволення і духовну насолоду. Ці якості можуть бути використані в будь-якій сфері життя і діяльності людини – науковій, технічній, інженерно-конструкторській, художньо-мистецькій тощо.

Організація художньо-проектної діяльності студентів реалізує творче самовираження майбутнього вчителя як естетично розвиненої особистості, розвиток професійних та креативних якостей майбутніх фахівців, формує готовність до забезпечення в майбутньому естетизації навчально-виховного процесу в школі.

Таким чином питання естетизації особистості майбутнього учителя

технологій є назрілим, актуальним та вкрай необхідним для подальшого вивчення. А художньо-проектна діяльність студентів у процесі їх фахової підготовки є головним напрямом у розв'язанні протиріч між потребами сьогодення та сучасним станом речей в зазначеній царині. Пріоритетним напрямом подальших досліджень окресленої проблематики, на нашу думку, повинна стати розробка цілісної педагогічної моделі залучення майбутніх учителів до художньо-проектної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даниленко В. Я. Дизайн України у світовому контексті художньо-проектної культури : монографія / В. Я. Даниленко. – Х. : ХДАДМ ; Колорит, 2005. – 243 с.
2. Каган М. С. Избранные труды: Труды по проблеме теории культуры / Моисей Самойлович Каган. – СПб. : Петрополис, 2007. – 756 с.
3. Коберник О. М. Методика трудового навчання : проектно-технологічний підхід : [навч. посіб.] / за ред. О. М. Коберника, В. К. Сидоренка. – Умань : СПД Жовтий, 2008. – 216 с.
4. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія / Масол Людмила Михайлівна – К. : Промінь, 2006. – 432 с.
5. Оршанський Л. В. Художньо-трудова підготовка майбутніх учителів трудового навчання : монографія / Л. В. Оршанський. – Дрогобич : Швидко Друк, 2008. – 278 с.